

Postanowienie z dnia 9 maja 2008 r., III CZP 26/08

Zasada tzw. integralności postanowienia o podział majątku wspólnego nie obejmuje orzeczenia w przedmiocie roszczenia z tytułu niezgodnego z prawem zbycia przez małżonka w czasie trwania wspólności ustawowej przedmiotu wchodzącego w skład majątku wspólnego.

Sędzia SN Jan Górowski (przewodniczący, sprawozdawca)

Sędzia SN Zbigniew Kwaśniewski

Sędzia SN Elżbieta Skowrońska-Bocian

Sąd Najwyższy w sprawie z wniosku Ireneusza S. przy uczestnictwie Danuty S. o podział majątku wspólnego, na posiedzeniu jawnym w Izbie Cywilnej w dniu 9 maja 2008 r., na skutek zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w Katowicach postanowieniem z dnia 22 stycznia 2008 r.:

"Czy dopuszczalne jest przywrócenie terminu do wniesienia apelacji od postanowienia w przedmiocie podziału majątku wspólnego, jeżeli wcześniej sąd drugiej instancji prawomocnie rozpoznał już apelację innego uczestnika postępowania, na skutek czego doszło do zmiany postanowienia sądu pierwszej instancji?"

odmówił podjęcia uchwały.

Uzasadnienie

Postanowieniem z dnia 16 stycznia 2007 r. Sąd Rejonowy w Będzinie dokonał podziału majątku wspólnego Ireneusza S. i Danuty S., których związek małżeński został rozwiązany przez rozwód prawomocnym wyrokiem Sądu Okręgowego w Katowicach z dnia 20 listopada 2002 r. Apelacja wnioskodawcy dotyczyła tylko nierozliczenia orzeczeniem działowym sprzedaży przez uczestniczkę w toku istnienia wspólności ustawowej samochodu ford sierra.

Sąd drugiej instancji przeoczył złożony przez Danutę S. wniosek o przywrócenie terminu do wniesienia apelacji od postanowienia z dnia 16 stycznia

2007 r., w której uczestniczka zakwestionowała sposób działu, tj. przydzielenie wnioskodawcy spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu nr 78 przy ul. S. 18b w C. o pow. 50,9 m² oraz nieuwzględnienie jej żądania o rozliczenie nakładu z majątku odrębnego na majątek wspólny, tj. na wkład mieszkaniowy. W toku postępowania przed Sądem pierwszej instancji wnioskodawca przyznał, że środki na wkład mieszkaniowy pochodziły w całości z książeczki mieszkaniowej uczestniczki założonej jeszcze przed zawarciem związku małżeńskiego.

Postanowieniem z dnia 19 lipca 2007 r. Sąd Okręgowy w Katowicach zmienił postanowienie Sądu Rejonowego w ten sposób, że rozliczył cenę zbytego przez uczestniczkę samochodu. Ustalił, że samochód ten, będący składnikiem majątku wspólnego, pozostawał w posiadaniu uczestniczki, która po wypadku zbyła go bez wiedzy i zgody wnioskodawcy, podrabiając na umowie sprzedaży jego podpis. Za ten czyn i przywłaszczenie ceny została skazana prawomocnym wyrokiem Sądu Rejonowego w Będzinie z dnia 23 października 1998 r.

Postanowieniem z dnia 1 sierpnia 2007 r. Sąd Rejonowy w Będzinie przywrócił uczestniczce termin do wniesienia apelacji od postanowienia z dnia 16 stycznia 2007 r. Rozpoznając apelację, Sąd Okręgowy w Katowicach przedstawił Sądowi Najwyższemu – na podstawie art. 390 § 1 k.p.c. – przytoczone na wstępie zagadnienie prawne. Podniósł w szczególności, że uwzględnienie apelacji wnioskodawcy skutkowało wydaniem przez Sąd drugiej instancji orzeczenia zmieniającego treść rozstrzygnięcia sądu pierwszej instancji również w części, która podlegałaby zmianie w przypadku uwzględnienia środka odwoławczego uczestniczki. Orzeczenie to jest prawomocne i Sąd drugiej instancji jest nim związany. Jednocześnie, rozpoznając sprawę na skutek apelacji uczestniczki, może zmienić jedynie postanowienie Sądu pierwszej instancji, a nie swoje orzeczenie. Jego zdaniem, argument ten może przemawiać za niedopuszczalnością przywrócenia terminu do wniesienia przez uczestniczkę apelacji. Z drugiej strony, przyjęcie tego poglądu skutkowałoby pozbawieniem jej środka odwoławczego, pomimo że nie ponosi winy w uchybieniu terminowi.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wniosek o przywrócenie terminu jest powszechnie uznawany za instytucję o charakterze nadzwyczajnym i ma na celu usunięcie niekorzystnych dla strony skutków procesowych wynikających z uchybienia przez nią terminowi ustawowemu

lub sądowemu przewidzianemu dla danej czynności procesowej, które nastąpiły bez jej winy.

Sądowe postępowanie o podział majątku dorobkowego unormowane jest nie tylko w art. 566 i 567 k.p.c., gdyż ustawodawca posłużył się tu mechanizmem dwukrotnego odesłania do odpowiedniego stosowania przepisów o dziale spadku (art. 680-689 k.p.c.), które z kolei odsyłają do unormowania postępowania o zniesienie współwłasności (art. 688 k.p.c.). Jakkolwiek kodeks postępowania cywilnego nie wprowadza jednego postępowania działowego, to w wyniku takiego unormowania wszystkie mają zbliżony charakter.

W judykaturze wyjaśniono, że sprawy działowe stanowią jedną całość w tym sensie, że dyspozycje wydanego w nich orzeczenia są w zasadzie wzajemnie zależne i uwarunkowane (tzw. integralność orzeczeń działowych). Taki nierozzerwalny związek zachodzi zwłaszcza pomiędzy rozstrzygnięciem o sposobie podziału i orzeczeniem o spłatach lub dopłatach, a wadliwość jednego z nich skutkuje koniecznością uchylecia orzeczenia działowego w całości. Jedynie wyjątkowo, gdy zaskarżona część postanowienia działowego nie ma wpływu na rozstrzygnięcie o samym dziale, a więc nie jest nierozzerwalnie związana z pozostałymi, możliwe jest rozpoznanie sprawy w tym zakresie (por. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 listopada 1964 r., III CR 294/64, OSNCP 1965, nr 7-8, poz. 130 i postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 28 stycznia 1999 r., III CKN 63/98, nie publ). W ślad za tym stanowiskiem w uchwale z dnia 11 marca 1977 r., III CZP 7/77 (OSNCP 1977, nr 11, poz. 205) wyrażony został pogląd, że sąd odwoławczy może uchylić orzeczenie na niekorzyść skarżącego, jeżeli przedmiot zaskarżenia jest integralnie związany z inną częścią lub całością orzeczenia. Przyjęto więc, że zakaz *reformationis in peius* nie obowiązuje w razie niepodzielności poszczególnych rozstrzygnięć zawartych w zaskarżonym częściowo orzeczeniu działowym.

W świetle tych uwag należało odpowiedzieć, czy wnioskodawca mógł skutecznie zaskarżyć postanowienie o podziale majątku dorobkowego z dnia 16 stycznia 2007 r. tylko w zakresie nierozliczenia wartości bezprawnie sprzedanego w toku trwania wspólności ustawowej samochodu ford sierra. Roszczenie poszkodowanego Ireneusza S. z tego tytułu ma podstawę prawną w przepisach o obowiązku naprawienia szkody, a w szczególności w art. 415 k.c. Uznanie go za uzasadnione skutkuje uwzględnieniem wartości zbytego przedmiotu przy określeniu

wartości majątku wspólnego objętego podziałem i rozliczenie go, obciążające udział w majątku wspólnym przypadający temu z małżonków, z którego winy nastąpiło uszczuplenie majątku wspólnego (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 27 października 1967 r., III CZP 73/67, OSNCP 1968, nr 7, poz. 116).

Sąd Okręgowy trafnie wskazał w uzasadnieniu postanowienia z dnia 19 lipca 2007 r., że ustalając składniki majątku wspólnego bierze pod uwagę, czy dana rzecz wchodziła w skład dorobku w chwili ustania wspólności majątkowej małżonków. W skład majątku wspólnego nie wchodził, zbyty wcześniej, samochód ford sierra, omawiane zatem roszczenie nie pozostawało w nierozzerwalnym związku ze sposobem działu majątku wspólnego dokonany przez Sąd Rejonowy, choć podlegało rozliczeniu przy podziale (w art. 567 § 1 k.p.c.). Sąd Okręgowy mógł więc – zgodnie z zakresem zaskarżenia – rozstrzygnąć tylko o tym roszczeniu, nie rozpoznając sprawy co do sposobu działu i zasądzonej spłaty orzeczeniem z dnia 16 stycznia 2007 r., gdyż nie stała temu na przeszkodzie zasada integralności orzeczenia działowego. Fakt, że zbilansował dokonane rozliczenie objętego apelacją roszczenia z zasądzoną przez Sąd pierwszej instancji spłatą nie oznacza, że zreformował orzeczenie Sądu Rejonowego o spłacie. Dokonana przez Sąd Okręgowy postanowieniem z dnia 19 lipca 2007 r. zmiana orzeczenia Sądu Rejonowego w Będzinie co do sposobu działu i zasądzonej spłaty była tylko zmianą techniczną, a nie merytoryczną.

Do rozpoznanego przez Sąd Okręgowy, zgodnie z zakresem apelacji, roszczenia wnioskodawcy w stosunku do uczestniczki miał zastosowanie – jak trafnie podniesiono w literaturze – *per analogiam* art. 45 § 1 k.r.o. Brak „nierozzerwalności” rozstrzygnięcia w tym przedmiocie z orzeczeniem o sposobie działu i o spłacie przesądza treść zdania drugiego tego przepisu. Rozliczenie takiego roszczenia, przy spełnieniu przesłanki „dobra rodziny”, może nastąpić nawet przed podziałem majątku wspólnego.

Z uzasadnienia postanowienia Sądu Okręgowego w Katowicach z dnia 19 lipca 2007 r. wynika, że przedmiotem jego rozstrzygnięcia nie był dokonany przez Sąd pierwszej instancji sposób podziału majątku wspólnego zainteresowanych i zasądzona z tego tytułu na rzecz uczestniczki spłata, a zwłaszcza przydzielenie spółdzielczego lokatorskiego lokalu Ireneuszowi S. ani nierozliczenie nakładu z majątku osobistego uczestniczki na wkład lokatorski na przedmiotowe mieszkanie, co jest objęte zakresem apelacji uczestniczki. Sąd drugiej instancji nie przesądzał

ponownie składu ani sposobu podziału objętego postanowieniem z dnia 16 stycznia 2007 r. majątku wspólnego. Rozstrzygnięciu apelacji uczestniczki nie stoi więc na przeszkodzie unormowanie zawarte w art. 365 § 1 k.c. i rozpoznając sprawę na skutek tego środka odwoławczego Sąd Okręgowy nie będzie kontrolował własnego orzeczenia, lecz niewzruszone w tej części orzeczenie sądu pierwszej instancji.

Zagadnienie prawne przedstawione Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia powinno budzić poważne wątpliwości; gdy nie odpowiada tej przesłance należy odmówić podjęcia uchwały (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15 października 2002 r., III CZP 66/02, "Izba Cywilna" 2002, nr 10, poz. 10).

Jak wynika z poczynionych uwag, Sąd Okręgowy w postanowieniu z dnia 22 stycznia 2008 r. niezgodnie ze stanem faktycznym przyjął, że orzeczenie z dnia 19 lipca 2007 r. nie miało ograniczonego przedmiotu, tj. że obejmowało tylko roszczenie z tytułu bezprawnej sprzedaży przez uczestniczkę w czasie trwania wspólności ustawowej samochodu ford sierra, które nie pozostawało w nierozzerwalnym związku z orzeczeniem o sposobie działu i zasądzonej przez Sąd Rejonowy spłacie. Korekta tego założenia skutkowałą tym, że zagadnienie przestało odpowiadać wskazanej wyżej przesłance, nie budzić bowiem poważnych wątpliwości (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 lipca 1998 r., III CZP 24/98, nie publ.).

Z tych względów orzeczono, jak w sentencji (art. 61 § 1 ustawy z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym, Dz.U. Nr 240, poz. 2052 ze zm.).

